

Pán predseda, pani veľvyslankyňa, milí hostia. Ak sa nemýlim, toto je môj tretí prejav v Bratislave, dnes už v poradí druhý. Popoludní som mal prejav, ktorého názov by mohol znieť: *Ján Komenský a medzinárodná politika 21. storočia*. Pred piatimi až šiestimi rokmi som v Bratislave hovoril o postkomunistickej transformácii. Bol som hosťom vtedajšieho slovenského premiéra, pána Mečiara, s ktorým som mal dlhý rozhovor a ktorý potom povedal Slovákom, že po rozhovore so mnou nemohol niekoľko nocí spať. Dúfam, že môj príhovor dnes navečer na vás nebude mať podobný vplyv. Nemyslím, že by mal, pretože môj rozhovor s vtedajším predsedom vlády bol zameraný na vec najväčšieho záujmu vás Slovákov – menovite na Slovensko. Môj dnešný príhovor sa bude týkať témy, ktorá je vám vzdialenejšia, ale napriek tomu má istý medzinárodný význam. Ide o americkú geostratégiu v meniacom sa svete. Tá vzhľadom na úlohu USA vo svete nie je úplne zanedbateľná pre žiadneho človeka.

Rád by som na úvod začal uvedením očividného faktu. Žijeme v dobe historickej diskontinuity. Hoci je to samozrejmosť, má zmysel ju znovu analyzovať. Žijeme v dobe obrovského skoku v našej schopnosti kontrolovať vonkajší svet. Žijeme v dobe obrovského skoku v našej schopnosti navzájom komunikovať. A žijeme v dobe obrovského skoku v našej schopnosti meniť samých seba. Je to nová éra vo vývoji ľudských vzťahov a bude mať významný dosah na samotnú podstatu medzinárodnej politiky. Iste nebude zveličením konštatovanie, že vstupujeme do éry, v ktorej uvidíme koniec vestfálskeho systému suverenity národného štátu. To je podstatná zmena v charaktere medzinárodných vzťahov. Pri takomto tvrdení, sa však musím poponáhľať s obhájením svojho predchádzajúceho hodnotenia a priznať, že v priebehu niekoľkých nasledujúcich desaťročí - určite budúcich dvoch, čo je taká vzdialenosť, kam až môžeme v súčasnosti vidieť – bude naďalej rozhodujúca vzájomná interakcia jednotlivých štátov. Vo svetovej politike bude naďalej dominovať práve takéto pôsobenie štátov. Z tohto hľadiska bude úloha USA vo svete počas budúcich desaťročí - a určite najbližších dvoch - prvoradá. Spojené štáty sú totiž dnes jediná svetová supervelmoc. Je absolútne isté, že v nasledujúcich dvadsiatich rokoch nebude na svete iná veľmoc, schopná ohroziť tento ich štatút. A nielen to. Je dokonca pravdepodobné, že počas nasledujúcich dvoch desaťročí sa mocenský rozdiel medzi USA a ktoroukoľvek inou veľmocou v skutočnosti ešte zväčší.

Existujú spôsoby ako zmerať tento rozdiel - predovšetkým v oblasti technológie, jej využitia v ekonomike, pri skvalitňovaní vedeckej inovácie a napokon v revolučnom obrate pri riešení vojenských otázok. Dovoľte mi k poslednému bodu uviesť jeden príklad. Porovnajme prevahu amerických ozbrojených síl nad ostatnými ozbrojenými silami vo vojne v Perzskom zálive a prevahu amerických ozbrojených síl nad ostatnými ozbrojenými silami v kosovskom konflikte - je kvalitatívne vysoká. Pritom tu nejde o to, že by sa niekto chcel chváliť, ani o to, či sa to niekomu páči alebo nie, skrátka je to fakt. Ten je úzko súvisí so stavom rozloženia mocenských síl v medzinárodnom meradle.

Dovoľte mi predpovedať, že v nasledujúcich dvoch desaťročiach nebude existovať iná supervel'moc. Jediná možnosť, ktorá by mohla prípadne túto situáciu zmeniť a vytvoriť trochu inú medzinárodnú realitu, je tá, že samotné USA urobia chybu. Inými slovami, že USA stratia záujem byť supervel'mocou, že nevyužijú svoju moc a začnú sa oddeľovať od sveta. V takom prípade však nebude dôsledkom vznik novej supervel'moci, pretože neexistuje nikto s podobným potenciálom – teraz ani v nasledujúcich dvoch desaťročiach. Výsledkom bude narastajúci medzinárodný chaos. Vedie ma to k veľmi jednoduchému konštatovaniu – a to mám ako druhý bod - že budeme žiť v ére pretrvávajúcich medzištátnych vzťahov, no prvoradé postavenie Ameriky, ktorá je v tomto smere jedinou alternatívou, sa stane záležitosťou celého sveta.

Tým prichádzam k tretiemu bodu. Menovite, že prvoradosť nie je to isté ako všemohúcnosť. USA sú prvoradé, to však neznamená, že sú všemocné. Ak chcú Spojené štáty plniť svoju rozhodujúcu rolu na svetovej scéne, potrebujú vhodnú štruktúru a partnerov, aby zachovali istý stupeň rovnováhy, zvlášť na takom megakontinente, akým je Eurázia. USA to však nerobia. Ak nezískame partnerov a nevytvoríme ani vhodnú štruktúru, môže dôjsť k priveľkému prepínaniu vlastných síl a naše zdroje môžu byť priveľmi viazané. Aby boli Spojené štáty schopné hrať hlavnú úlohu na svetovej scéne, mali by sa usilovať nájsť si partnerov a ich zapojením do rôznych foriem partnerskej spolupráce vytvárať medzinárodnú stabilitu. Nakoniec by toto konanie mali zodpovedne využiť a preniesť časť svojej autority na medzinárodnú štruktúru, ktorá vznikne z takýchto partnerstiev, a to tak, aby bolo možné moc po čase efektívnejšie formovať a inštitucionalizovať.

V treťom bode som spomenul, že Amerika musí zachovať istý druh rovnováhy na veľkom kontinente Eurázie. Týmto bodom sa chcem teraz podrobnejšie zaoberať. Eurázia predstavuje centrálnu arénu svetovej moci. Amerika sa na nej angažuje, americká angažovanosť vo svete však v priebehu uplynulého storočia - 20. storočia - začala na západnom konci Eurázie, známom ako Európa. USA sa zapojili do európskych konfliktov, keďže niet pochyb, že v Európe by žiadna nepriateľská sila nemala dominovať. Teraz sa hlavné ťažisko amerického strategického záujmu v Eurázii presúva z jej západnej časti na východ - inými slovami, do Ázie. Deje sa to preto, že v súčasnosti tu existujú dve veľké hrozby, ktoré môžu narušiť medzinárodnú stabilitu. Prvou z nich je potenciálne pretrvávajúce násilie v celom južnom páse eurázijského kontinentu, najmä v jeho ázijskej časti - počnúc Blízkym východom, cez Irán, Pakistan, Indiu až po Čínu. Aj druhá veľká hrozba je v Eurázii, v jej ďaleko-východnej periférii - konkrétne, spočíva v narastajúcej rivalite medzi niekoľkými významnými veľmocami, z ktorých žiadna nie je zapojená ani mobilizovaná v rámci nejakej väčšej stabilnej štruktúry. Mám na mysli samozrejme súčasnú Čínu, ako rastúcu regionálnu veľmoc a súčasnú Indiu, ako ďalšiu regionálnu veľmoc. Obe sú jadrovými mocnosťami, obe sú ambiciózne a jedna z nich je zatiahnutá do konfliktu s ďalšou mocnosťou, síce nie takou veľkou ako je ona sama, ale predsa len s arzenálom jadrových zbraní. Myslím tým samozrejme Indiu a Pakistan.

Naviac tu existuje neistota, týkajúca sa budúcnosti Kórey a možno i Japonska. Ak sa Kórea zjednotí, ak v tomto procese vzplanie kórejský nacionalizmus a ak v jednom bode bude cenou za zjednotenie odsun amerických jednotiek, je celkom možné, že sa to v skutočnosti aj stane. Ak však americké jednotky opustia Kóreu, bude veľmi ťažké udržať americkú vojenskú prítomnosť v Japonsku. Japonsko sa totiž nebude chcieť stať nejakým druhom amerického protektorátu ani základňou amerických ozbrojených síl. Bez americkej prítomnosti sa Japonsko môže stať jadrovou mocnosťou.

Taká bude situácia na Ďalekom východe. Mnohé štáty sa môžu stať jadrovými mocnosťami, môžu byť voči sebe navzájom nepriateľské a nestále v orientácii. Je preto celkom jasné – a to je ďalší bod - že na Ďalekom východe je potrebné vytvoriť určitú štruktúru spolupráce a istú rovnováhu, približne podobnú tej, ktorá medzičasom vznikla v západnej periférii Eurázie. Tú charakterizuje existencia veľkých multilaterálnych aliancií, menovite NATO, ktoré sú vďaka stálej americkej prítomnosti zárukou stability. Naviac tu vznikli nadnárodné európske inštitúcie. Nič z toho však nefunguje na Ďalekom východe.

Jedinou paralelou k bezpečnostnej situácii v Európe je fakt, že na Ďalekom východe, rovnako ako v Európe, je rozmiestnených 100 000 amerických jednotiek. USA de facto poskytujú jadrovú ochranu Japonska a Južnej Kórei. Ako som už povedal, to sa môže zmeniť. V podstate to znamená, že USA sa po čase musia pokúsiť zladíť svoju vojenskú prítomnosť na Ďalekom východe s úsilím vytvoriť určitý druh štruktúry spolupráce a bezpečnosti na Ďalekom východe. Toto je nevyhnutné pre polozenie základu stability v tejto časti Eurázie, ktorá by sa inak mohla stať veľmi dynamickou, veľmi nestálou a potenciálnou hrozbou pre svetový mier s priamou účasťou vojenskej kapacity nepriateľských jadrových mocností.

V súčasnosti predstavuje minimum udržanie aliancie USA s Japonskom. Avšak o jej podstate sa pravdepodobne bude musieť opätovne prerokovať v delikátnom a komplikovanom procese. Pre túto alianciu je „aliancia“ len meno. Spojenectvo totiž obyčajne znamená záväzok dvoch krajín vzájomnej pomoci v prípade nepriateľských akcií. Aliancia s Japonskom však znamená americký záväzok zúčastniť sa na obrane Japonska. Neobsahuje záväzok Japonska podporiť USA. Na rozdiel od NATO Japonsko nie je spôsobilé prísť USA na pomoc. Dokonca aj európske ozbrojené sily, ktoré sú nesúmerateľne slabšie než americké, sú zaviazané spolupracovať s USA v prípade konfliktu. Európske jednotky boli prítomné v Perzskom zálive a v koso-vskom konflikte, hoci nie tak dominantne ako americké. Opätovné prerokovanie aliancie s Japonskom bude obsahovať z dôvodu vyvážení, istú remilitarizáciu. V Japonsku už tento trend nastal a nevyhnutne vyvolá obavy u susedov. Akiste to neprivítajú Číňania a Kórejčania môžu byť dokonca rozhorčení. Zjednotená Kórea nemusí požadovať len odchod amerických jednotiek, ale môže sa z nej stať jadrová Kórea. Severná Kórea už v súčasnosti má tri alebo štyri jadrové zbrane.

Úsilie udržať určitý druh rovnováhy na Ďalekom východe bude tiež vyžadovať mimoriadne rozvážne koordinovanie našich vzťahov s Čínou. V USA sa na úrovni

verejnej mienky a na úrovni, ktorú možno nazvať primitívne politické diskusie o medzinárodných vzťahoch, prejavuje tendencia opakovane vytvárať nových nepriateľov a horúčkovo sa pokúšať o ich identifikáciu. Medzi niektorými ľuďmi existuje tendencia označovať Čínu ako ďalšieho nepriateľa Ameriky. To je podľa môjho názoru veľmi unáhlené hodnotenie. Ak nebudeme opatrní a Čínu budeme už teraz považovať za nepriateľa, môžeme z nej nepriateľa urobiť. Koncipovanie našich vzťahov s Čínou sa tak môže skomplikovať. Z časti pre dôvody, ktoré som už spomenul. Musíme presadiť vyrovnanie bezpečnostných vzťahov s Japonskom, keďže Japonci v niektorých prípadoch môžu ísť v remilitarizácii ďalej, ako by sme chceli.

Avšak okrem Číny tu máme záležitosť s Taiwanom, ktorý sa už niekoľkokrát prejavil ako zdroj veľkého napätia. Musíme rozvíjať naše vzťahy s Japonskom a zároveň zachovať slobodu voľby ľudí na Taiwane, a to spôsobom, ktorý by neprivedol Číňanov k presvedčeniu, že sa pokúšame Taiwan natrvalo oddeliť od Číny. Nie je to jednoduché. V skutočnosti je to veľmi zložitý. Pravidlo, ktorým sme sa všetci riadili od normalizácie vzťahov s Čínou, ako aj proces, do ktorého som bol bezprostredne zapojený, bolo, že existuje len jedna Čína. Číňania v Číne a na Taiwane sú totiž presvedčení o tom istom. Čo sa však stane, ak Číňania na Taiwane začnú konať s presvedčením, že to nie je Čína, ale Taiwan? Predchádzajúci prezident Taiwanu bol náklonný verejne vyhlásiť, že vzťahy medzi Taiwanom a Čínou je treba považovať za medzištátne vzťahy a že taiwanské národné vedomie v skutočnosti existuje. Takéto vyhlásenie by okamžite v Číne vyprovokovalo veľké znepokojenie vzhľadom k americkej pozornosti zameranej na Čínu a Taiwan.

Zdôrazňujem tieto body, pretože je jednoduché povedať, že na Ďalekom východe by mal byť istý druh rovnováhy a stability, ktorý budú vyvažovať zdroje nestability, čím sa začne vytvárať štruktúra, hoci aj vzdialene podobná štruktúre bezpečnosti a stability v Európe. Je to však oveľa ťažšie urobiť z dôvodov, ktoré som už spomenul. Traja alebo štyria nezávislí hráči nie sú schopní zabezpečiť takúto koordináciu a spoluprácu, čo dokazuje aj história Európy v posledných 30 rokoch. Možno až po určitom čase budeme môcť vytvoriť istý druh bezpečnostnej siete. Myšlienka, ktorú uprednostňujem, je premena OSCE - Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe na OSCE - Organizáciu pre bezpečnosť a spoluprácu v Eurázii. Prizveme do nej niektoré ázijské krajiny, ktoré majú záujem o istý stupeň spolupráce. Tí z vás, ktorí tieto záležitosti pozorne sledujete, viete, že OSCE už nie je len európska organizácia, dnes už do nej patria aj niektoré ázijské krajiny. Neexistuje preto dôvod, prečo by sa India, Pakistan, Čína, Japonsko alebo Kórea nemali stať členmi OSCE, myslím tým Organizáciu pre bezpečnosť a spoluprácu v Eurázii. Ak sa tak stane, pravdepodobne ďalším krokom bude vytvorenie Stálej komisie (Standing Committee) v rámci OSCE. Keďže by išlo o veľkú organizáciu združujúcu 70 až 75 krajín, táto Stála komisia - vytvorená z hlavných mocností - by sa mohla trvalo zaoberať otázkami bezpečnosti. Z tohto dôvodu by jej členmi mali byť Japonsko, Čína, India, Rusko, EÚ a USA. Táto Komisia by sa v istom smere zaoberala problém-

mami bezpečnosti a stability v realistickejšej podobe než existujúca opora Bezpečnostnej rady OSN, ktorá je z hľadiska mocenskej reality organizovaná nevhodným spôsobom. Mnohé štáty by v nej už dávno nemali byť ako samostatné jednotky. Zloženie tejto Rady by mal odrážať skutočný stav, najmä v Európe.

Ďalším mojím bodom je, že agenda, týkajúca sa Európskej bezpečnosti, nie je zatiaľ ukončená. Európa stále zostáva nedokončenou záležitosťou. Ak chceme, aby v Eurázii bola rovnováha, my ako Američania sa musíme usilovať vytvoriť určitú štruktúru stability na Ďalekom východe, pričom musíme zostať angažovaní aj v nedokončenej európskej otázke. Faktom je pretrvávajúca potreba väčšieho rozšírenia EÚ a NATO. Len toto rozšírenie totiž skonsoliduje demokraciu a pomôže ukončiť chudobu, ktorá je skutočnou realitou vo väčšej časti Európy. Za posledných 10 rokov, od vzniku post-komunistického sveta v Európe, počet ľudí žijúcich v chudobe - teda pod znesiteľnou úrovňou sociálneho zabezpečenia - vzrástol z 20 na 160 miliónov. Nie je dobré vidieť rovnováhu slobody pre mnohých ako rovnováhu chudoby pre niekoľkých. Mali by sme sa zaoberať aj touto dimenziou post-komunistickej transformácie.

Rozšírenie EÚ so zábezpekou zvýšenej bezpečnosti by vytvorilo predpoklady pre efektívnejšie a rýchlejšie riešenie niektorých sociálnych problémov, ktoré vznikli v dôsledku kolapsu komunizmu a súčasne by odstránilo akékoľvek nostalgické imperiálne ambície existujúcej ruskej elity. Rusko, ktoré sa v budúcnosti v istom momente nevyhnutne pripojí k Európe, považujem za objekt rýchlych zmien. Pokiaľ ide o budúcnosť Ruska, z dlhodobého hľadiska som optimista. Z krátkodobého hľadiska som v prípade Ruska pesimistom, keďže Putinov režim do veľkej miery pokladám za posledné ťaženie nostalgickej sovietskej elity - hoci generácie mladšej - no stále s túžbou po pozícii z minulosti, ktorá nie celkom prijíma novú realitu v Rusku. Myslím, že mladšia ruská generácia a ruskí občania si uvedomujú fakt, že Rusko nemôže byť v Európe, a zároveň byť aj imperiálne. Do Európy nemožno priniesť imperiálnu batožinu. Mladší Rusi chcú vstúpiť, chcú lepší život. Nemajú záujem a ani nostalgicky netúžia po štatúte a prestíži, čo dobre ilustrovali rozdielne reakcie režimu a ľudí na nedávnu tragédiu v Kursku. Vedenie reagovalo sovietskym štýlom: hlavným záujmom bolo utajenie a prestíž. Ľudia reagovali so zdravým rozumom: ľudský život je na prvom mieste, buďme otvorení svetu, spolupracujme so svetom, ak je akákoľvek šanca pre konštruktívnu spoluprácu. To je dôležitý rozdiel a preto verím, že Rusko sa nakoniec priblíži k západnej Európe, hoci s časovým odstupom. Európa sa medzitým musí priblížiť k Rusku. To znamená rozšírenú EÚ a rozšírené NATO.

Amerika potrebuje partnerov na splnenie veľkých úloh spojených s vytvorením stability v Eurázii a spolupráce s Euróпой. Hlavným potenciálnym partnerom pre USA je Európa. Ako som už povedal, počas nasledujúcich dvadsiatich rokov nebude mať americká moc konkurenta. Európa by sa však v budúcich dvoch desaťročiach mohla stať serióznym a významným partnerom USA. Má rovnaké hodnoty, má ekonomiku, rovnako veľkú ako mocnú, a po čase môže prevziať väčšiu zodpovednosť nielen za seba, ale aj za medzinárodnú stabilitu, samozrejme, počnúc eurázijským

megakontinentom. To však vyvoláva dve veľmi závažné otázky, na ktoré neexistujú jednoduché odpovede. Zjednotí sa Európa politicky a prijme tak bezpečnostnú úlohu, porovnateľnú s jej skutočným potenciálom? Na túto otázku je ťažká odpoveď. Druhá otázka je rovnako ťažká. Ak tak Európa urobí, budeme my v USA ochotní zdieľať vedúce postavenie s Európou? Aj toto je ťažké predpovedať.

Myslím si, že sa súčasný trend v USA - aby som bol čestný - neprikláňa k zdieľaniu vedúceho postavenia s Európou. Európa totiž nie je odhodlaná stať sa Európou. Je tu citeľný náznak rizika, že rozdiely sa nebudú zmenšovať, ale zväčšovať. Ako som už bol spomenul, prevaha Ameriky bude pokračovať, no v skutočnosti sa pravdepodobne rozšíri. To je pravda najmä z hľadiska základnej dimenzie medzinárodnej moci - tou je vojenská dimenzia. Dovoľte mi uviesť niekoľko príkladov. USA majú v súčasnosti ozbrojené sily v počte 1,4 milióna ľudí. Z nich 100 000 je umiestnených v Európe, 100 000 na Ďalekom východe a čo je oveľa dôležitejšie, každého vojaka možné presunúť. Európske sily, teda americké sily v Európe, boli v roku 1991 presunuté do Perzského zálivu. Takže je k dispozícii 100 000 ľudí v Európe a 100 000 na Ďalekom východe, okrem toho máme 250 000 jednotiek v USA, ktoré je možné rýchlo premiestniť kamkoľvek. To znamená, že z 1,4 milióna mužov máme približne 450 000 ľudí k dispozícii na presun kamkoľvek. A pod „k dispozícii na presun“ myslím dispozíciu na presun – teda nie ísť a hrať futbalové zápasy, ale ísť a bojovať. A zvíťaziť. To znamená s patričným vybavením, s patričnou leteckou zlozkou, námornou zlozkou, atď.

Naši európski spojenci majú 2,3 milióna ľudí v uniforme – o 50% viac než my. Z nich 75 000 je k dispozícii pre nasadenie mimo ich domáceho územia. No nielen to, môžu byť použité mimo ich územia, avšak nie rýchlo a nie so schopnosťou rozhodujúcej intervencie. S rizikom, že podráždim niektorých našich spojencov, mi dovoľte povedať, že v priebehu minulého roka sa neukázala jediná európska mocnosť, ktorá by mohla zaútočiť a poraziť srbskú armádu. Uvedomte si, že hovoríme o veľkých európskych štátoch. Ani jeden z nich to nedokáže urobiť. Môžu to urobiť na papieri, môžu to urobiť iba vtedy ak sami Srbi zaútočia proti nim na ich domácej pôde, čo je nemysliteľné, pretože Srbi sa nedokážu premiestniť. Podstatné však je, že Európania to nemohli urobiť. Navyše, európske výdavky na obranu klesajú. Rozdiel medzi rozpočtom USA a Európy, v oblasti výskumu a vývoja, sa zväčšuje. My v súčasnosti vydávame na výskum a vývoj nových zbraní približne 90 miliárd USD ročne. Európania kumulatívne - no na rozdrobenej národnej báze a preto s množstvom duplikácií - len zhruba 40 miliárd.

Európania majú v súčasnosti plány do jedného roka vytvoriť spoločnú armádu – približne 60 000 mužov, ktorú by presúvali do oblastí mimo Európy. Aby to bolo efektívne budú potrebovať zhruba 180 000 mužov na vystriedanie. Do budúcnosti plánujú mať k dispozícii na presun až 150 000 mužov, ktorých základ budú tvoriť francúzske, britské a nemecké ozbrojené sily. Pri týchto plánoch je však jeden problém, hoci inak sú pôsobivé a veľmi žiadúce. Nehovoria totiž o financovaní. Nane-

šťastie nikto nezíska vojenské vybavenie bez finančných nákladov. Neboli však vynaložené prostriedky. To je dôvod, prečo si myslím, že tu existuje reálne riziko, a to, že dilemy, na ktoré niet odpovede, zostanú dilemami, na ktoré niet odpovedí. Inými slovami, americká neochota deliť sa o vedúce postavenie s Európou pretrvá vinou európskej reality a európsky odpor k americkej hegemonii pretrvá vinou reality tejto hegemonie. Z dlhodobého hľadiska to zostáva problémom pre stabilitu v Eurázii a americkú úlohu vo svetových vzťahoch.

Blížim sa ku koncu svojich postrehov a tvrdím, že je nevyhnutný trojstupňový program. Cieľom je stabilizovať Ďaleký východ, skonsolidovať úspechy v Európe a predovšetkým rozšíriť NATO a EÚ tak, aby sa v Európe prekrývali v čo najväčšej možnej miere. Po druhé, samotní Európania budú musieť byť ochotní financovať vojenské možnosti európskych ozbrojených síl. Po tretie, v tomto kontexte bude potrebné zmeniť definíciu NATO a predovšetkým mechanizmus prijímania jeho rozhodnutí. Toto všetko však závisí od ochoty a odhodlania: za našu stranu - zostať v Európe a na Ďalekom východe a urobiť všetko pre to, aby sa udržala rovnováha v Eurázii. Za stranu Európy rozšíriť EÚ a zabezpečiť, že sa NATO rozšíri a bude sa prekrývať s EÚ v čo najväčšej miere.

Či sa však Európa rozšíri, keď sa rozšíri EÚ, to je tiež neisté. Niekoľko dátumov v niekoľkých nasledujúcich rokoch túto neistotu zdôrazňuje. Nadchádzajúci summit EÚ v Nice sa skončí 9. decembra tohto roka. Skončí sa dohodou týkajúcou sa budúcej podoby Európy? To stále nie je jasné. V júni 2001 bude summit vo Švédsku. Dohodne cieľové dátumy rozširovania? V súčasnosti to vyzerá neisto: v niektorých kľúčových krajinách EÚ totiž vznikla určitá opozícia. V máji 2002 budú parlamentné voľby vo Francúzsku a Veľkej Británii a v októbri toho istého roka budú parlamentné voľby v Nemecku. V rovnakom časovom rozpätí, no v iných mesiacoch, budú parlamentné voľby v Maďarsku, ČR a na Slovensku - pokiaľ sa nerozhodnete, že budú vaše voľby skôr, a ja predpokladám, že to tak nebude. Čo je však pravdepodobné vo voľbách v roku 2002, je fakt, že sa z nich zrejme stanú referendá o rozširovaní. To nezvyšuje pravdepodobnosť rozšírenia. Jednou z príčin existencie opozície voči akémukoľvek referendu o rozšírení, sú obavy, že samotná verejná mienka mu nebude naklonená. Tieto voľby sa však veľmi dobre môžu stať referendum o rozšírení.

Ak príde k dohode v Nice do 9. decembra tohto roka, jej ratifikácia by mala byť pravdepodobne ukončená do konca roka 2002. Bude ratifikovaná? To je spojené s parlamentnými neistotami. Ak však bude, tak návrh vstupnej zmluvy pre prvú vlnu bude pravdepodobne pripravený do konca roka 2002. Za predpokladu, že všetky ostatné veci pôjdu hladko. Ak bude vstupná zmluva do konca roka 2002, tak bude ratifikačný proces pravdepodobne dokončený do konca roka 2004. To znamená, že prví signatári nových vstupných dohôd sa stanú členmi na jar 2005. Pri pohľade na túto chronológiu si však každý môže uvedomiť, že obsahuje mnohé neistoty.

To kladie dôraz na veľmi dôležitý bod. USA a Európa, vzhľadom na centrálné postavenie tohto vzťahu, by mali prejavovať oveľa viac politickej ochoty, než bola

doteraz prezentovaná pri pretrvávajúcej potrebe veľkého štrukturálneho úsilia. V súčasných prezidentských voľbách v USA sa nápadne prejavuje absencia akejkolvek diskusie o rozšírení NATO. Som presvedčený, že táto otázka sa v USA objaví pravdepodobne najneskôr v lete budúceho roka, keď budúci prezident USA bude musieť začať koncipovať americkú politiku k summitu NATO, plánovanému na rok 2002. Určite však zatiaľ nič nesvedčí o výraznejšom posune k väčšej snahe.

V Európe prebiehajú intenzívne diskusie o budúcej podobe Európy a budúcej úlohe Európy. Sú, pravda výrazne monopolizované tými Európanmi, ktorí počas posledných päťdesiatych rokov mali isté luxusné postavenia pri budovaní Európy voľným tempom pod americkou ochranou. Dnes tento luxus neexistuje, pretože druhá polovica Európy je súčasťou Európy z hľadiska politickej identity a kultúrneho spojenia. Túto druhú polovicu nemožno definitívne vylúčiť z debaty o budúcnosti Európy. Formovanie spoločnej koncepcie v tejto komplikovanej situácii je mimoriadne ťažké. Preto je tiež možné, že terajšia neochota v Európe pretrvá a európsky proces zjednotenia zostane tým, čím je. Nemyslím politický proces zjednotenia, ale byrokratický proces integrácie. Medzi týmito dvomi procesmi je veľmi veľký rozdiel.

Byrokratický proces integrácie nedisponuje politickou ochotou, je neodmysliteľne zložitý a pomalý a pravdepodobne nie je v súlade s nárokmi doby. Neumožňuje dokonca ani mobilizovanie efektívnej politickej podpory. Pri rozhovore so svojimi európskymi priateľmi, ktorí podporujú rovnakú myšlienku Európy, ako aj ja - Američan európskeho pôvodu, som v tomto zmysle použil veľmi jednoduchý test. Položil som im veľmi jednoduchú otázku: povedzte mi, ako je riadená Európa? Ako je riadená Európska únia? Osem z desiatich vám to nedokáže zodpovedať z veľmi jednoduchého dôvodu. Ide o taký zložitý byrokratický proces, že na túto otázku nemôžete dať odpoveď. Pokiaľ pravdaže nie ste odborník na fungovanie byrokratickej mašinerie. Priemerný Američan vám dá neurčitú odpoveď (na fungovanie vlády v USA): riadi to prezident. Väčší znalec by povedal: prezident spolu s Kongresom. Ešte by mohol dodať, že Najvyšší súd je tiež dôležitý. Väčšina Európanov vám však nemôže povedať nič o delení kompetencií. Kto robí rozhodnutia a aké sú vzťahy medzi jednotlivými európskymi inštitúciami. Toto je príklad politického zjednotenia, ktorý pohltila byrokratická integrácia.

Takže v podstate by sme mohli povedať, že sa nachádzame v bode, v ktorom je americká prvoradosť skutočnosťou a americká úloha na Ďalekom východe a v Európe zostáva nevyhnutná a rozhodujúca. V prenesenom zmysle zopakujem to, čo som už povedal:

Potrebujeme partnera, Európa je partner - aby sa však Európa mohla stať našim partnerom, Európa musí byť Euróпой.

Ďakujem vám.

Diskusia

Musíme si uvedomiť, že americká zahraničná politika smeruje dopredu ako veľká vojnová loď. Svoj smer môže meniť len minimálne, nanajvýš o dva stupne doľava alebo doprava. Americká zahraničná politika nie je motorový čln, ktorý sa pohybuje raz tým, raz iným smerom. Medzi zahraničnou politikou Busha a Gora nie je veľký rozdiel - v základnej línii zahraničnopolitickej stratégie sú obe politiky analogické.

Najlepšie obdobie literárnej tvorby

Najpríjemnejším obdobím môjho písania bolo, keď sa to, čo som obhajoval či do istej miery predpovedal, stávalo skutočnosťou. Veľmi som sa tešil z kolapsu komunizmu a pádu Sovietskeho zväzu.

Imperiálne správanie sa Ruska po jeho transformácii smerom k demokracii

Takým príkladom je oficiálne vyhlásenie ruského (nie sovietskeho) ministra zahraničných vecí, v ktorom tvrdí, že v roku 1940 sa Baltské štáty pripojili k ZSSR dobrovoľne. V skutočnosti do neho vstúpili „dobrovoľne“ za asistencie 200 000 sovietskych vojakov. Niekoľko sto tisíc Lotyšov, Estónov a Litovcov bolo následne „dobrovoľne“ deportovaných do Sovietskeho zväzu. Tvrdenie, že sa tieto štáty pripojili k Sovietskemu zväzu z vlastnej vôle, dnes nie je len historickým vyhlásením, ale je to aj signál, že by sa v budúcnosti Baltické štáty mohli rovnako „dobrovoľne“ pripojiť k Rusku. Toto zavaňa imperializmom.

Keď Rusko odporúča slobodným a suverénnym európskym národom, aby nevstúpili do obrannej aliancie napriek tomu, že je to demokratické rozhodnutie ich ľudu, považujem to za snahu obmedziť ich suverenitu. NATO je obranná aliancia, ktorá má s Ruskom Spoločnú radu (Joint Committee). Všetky vojnové plány NATO boli vždy obranné, ani jeden z nich nebol útočný. Keď som bol poradcom prezidenta Cartera pre národnú bezpečnosť Spojených štátov, mal som prístup ku všetkým vojnovým plánom. Plány Varšavského paktu boli odlišné. Vieme o jednej útočnej operácii, v ktorej na samotný Hamburg mali byť do troch dní použité tri taktické nukleárne zbrane. Získali sme takúto informáciu, pretože v súčasnosti máme úplný prístup k vojnovým plánom Varšavského paktu.

Ďalším príkladom správania sa, ktoré môže byť oprávnené označené ako imperialistické, je ruské zaobchádzanie s Čečencami. Váš prezident bol práve v Paríži, kde 500 popredných európskych intelektuálov podpísalo vyhlásenie, v ktorom kritizovali postup ruskej armády v Čečensku a najmä jej genocídnu politiku. Mimochoďom, medzi signatármi bolo aj niekoľko ruských intelektuálov. Preto som optimis-

tom v otázke budúcnosti Ruska. Myslím, že Rusko bude súčasťou Európy, ak si to budú želať jeho obyvatelia. Tí vedia, že dobrý, otvorený a normálny život nastane, keď sa Rusko stane európskym štátom. Rusko nie je superveľmoc, ktorá by mohla diktovať iným okolitým národom, s kým sa môžu spojiť a s kým nie.

Uvediem ďalší príklad, no nechcem nad touto otázkou stráviť priveľa času. Vo svojom vyhlásení ruský minister zahraničných vecí slovné zaútočil na USA za to, že podporovali výstavbu ropovodu z Baku do Chang-hunu bez konzultácie a súhlasu Ruskej federácie. Prečo by sa Spojené štáty či ktokoľvek iný, mali usilovať o získanie súhlasu Ruska s vybudovaním ropovodu, ktorý povedie cez Gruzínsko, Azerbajdžan, Kazachstan a Turkmenistan či iné štáty?

Takže, existuje veľa príkladov, ktoré potvrdzujú, že ruská imperiálna nostalgia nie je úplne mŕtva. Nechcem preháňať, pretože pomaly zaniká a zaniká preto, lebo ak chce Rusko byť impériom, musí mať vôľu ľudu a národnú moc. Ale tieto dve dimenzie už v Rusku dlhodobo chýbajú. Keby som bol Rus, zaoberal by som sa geopolitickými súvislosťami súčasnej Ruskej federácie. Pri južných hraniciach máte 300 miliónov moslimov, ktorých si neuveriteľne rýchlo znepriateľujete spôsobom vedenia vojny v Čečensku, presne tak ako ste si ich znepriatelili predošlou vojnou v Afganistane. Na východe je 1,2 miliárd Číňanov, s päťnásobne väčšou ekonomikou než je ruská. Z geopolitických dôvodov by malo Rusko viac spolupracovať s Európou, ak chce, aby o 50 rokov bol Vladivostok stále ruským mestom. Som optimista a myslím, že prejavy imperializmu sú čoraz viac znakom minulosti. Som presvedčený, že Rusko so svojim schopným a energickým obyvateľstvom, s bohatou civilizáciou prekročí tieň svojej minulosti, ktorý mu zabraňuje stať sa modernou a prosperujúcou spoločnosťou.

Zámery USA v Ázii a budúcnosť NATO

Po prvé, zachovávame dve bezpečnostné štruktúry. V Európe máme 100 000 vojakov, umiestnených zväčša na západe. V strednej Európe organizujeme mnoho spoločných vojenských cvičení. Na Ďalekom východe je k dispozícii 100 000 vojakov. Dúfam, že na Ďalekom východe sa nám podarí našu prítomnosť pretransformovať z bilaterálnej dohody (s Japoncami a Kórejcami) na viac štruktúrovanú multilaterálnu dohodu, ktorá pomôže zmierniť vznikajúcu rivalitu medzi niektorými národmi. Domnievam sa, že si dovedy udržíme vojenskú prítomnosť v tejto oblasti. Existencia veľkého počtu ázijských nukleárných mocností, ktoré sú navzájom znepriatelené, predstavujú potenciálne problémy a veľké riziko pre tento región.

Rozsah rozširovania EÚ a NATO – prípad Ukrajiny a Turecka

Hranice rozširovania NATO a EU by nemali byť pevne definované. Nevidím dôvod, prečo by mal *a priori* niekto vylúčiť ktorýkoľvek európsky štát, ktorý prejaví záujem vstúpiť do oboch štruktúr a splní vstupné kritéria. Ak štáty spĺňajú podmien-

ku objektívnych medzinárodných štandardov a želajú si pripojiť sa, malo by im byť umožnené vstúpiť do týchto organizácií. V diskusiách o rozširovaní NATO som niekoľko krát zdôraznil, že Rusko by malo byť medzi nimi. Možno by Vás zaujímalo, že keď sa po prvý raz v roku 1993 objavila táto otázka, navrhol som prezidentovi Clintonovi, aby sa sledovala dvojaká politická línia. Po prvé, rozšíriť NATO a po druhé, formálne rokovať o paralelnom priamom spojení NATO s Ruskom. Tým by sme Rusku dali najavo, že rozšírenie NATO nie je namierené proti nemu, ale je snahou o vytvorenie bezpečnejšej a stabilnejšej Európy. Je žiadúce zahrnúť Rusko do procesu rozširovania Aliancie, ak sa tak rozhodne urobiť. Môj názor je, že proces vytvárania Európy by sa nemal zastaviť. Žiadny člen EÚ a NATO nemá právo hovoriť niekomu inému, či má vstúpiť do NATO, alebo do EÚ. Nie je to v súlade s predstavou rovnosti v Európe.

Takže môj názor je: áno, Turecko je v niektorých bodoch pripravené na vstup, prečo nie. Ale neviem kedy, pretože v mnohých ohľadoch je to na samotných Turkoch. Bolo by chybou povedať im: nie, nebudete schopný pripojiť sa. Ukrajina? Áno, ak je pripravená pripojiť sa, prečo nie, ale oba štáty v súčasnosti na to nie sú pripravené. To isté chcem aplikovať na Rusko. Ak sa Rusko rozhodne pričleniť sa, tak len prostredníctvom rôznych dočasných dohôd, pretože zložité podmienky Ruska (napríklad jeho veľkosť) mu nedovoľujú v blízkej budúcnosti jednať o priamom členstve. V mojich poznámkach som uviedol, že žijeme v zrýchlenej histórii. To, čo sa dnes zdá vzdialené, môže sa o dvadsať rokov zdať veľmi reálne. Som presvedčený, že mladšia generácia Rusov, ktorá vyrástla v posledných desiatich rokoch, obzvlášť tí, ktorí neboli kandidátmi na členstvo v sovietskej vláde a tí, ktorí neboli súčasťou prostriedkov donútenia, budú dozaista naklonení myšlienke pričlenenia Ruska do Európy. Keď stretnete mladých Rusov, napríklad na západných univerzitách, sú to kvalitatívne odlišní ľudia než ich rodičia. Ak sa pozriete na niektoré diskusie v ruských novinách, časopisoch i v ruskej televízii, i keď tá je teraz pod tlakom, vidíte jasný generačný rozdiel. Ten je zdrojom podpory a svedčí o tom, že nebude veľmi múdre pre kohokoľvek na Západe nakresliť čiaru a povedať, tu končí Európa, a ten, kto je na východ od tejto čiary, nie je Európanom a nemá právo účasti v Európe, hoci sa na takéto členstvo kvalifikuje.

Budúcnosť Baltských štátov – otázka obranyschopnosti a ruských menších

Pán veľvyslanec, myslíte si, že sa Berlín pred 30 rokmi dal obrániť? Berlín nebolo možné obrániť, ale bol obránený, pretože bol súčasťou Aliancie. Baltské republiky sa nemusia dať obrániť. Vlastne ste ani nepovedali pred kým. Dôležité je, že NATO je zdrojom bezpečnosti. Je systémom obrannej spolupráce, čo maximalizuje možnosti bezpečnosti, a to je kľúčový bod. NATO taktiež redukuje znepokojenia, trenice a neistoty. Vieme z dejín medzinárodných vzťahov, že neistoty niekedy vytvárajú konflikty. Nemyslím si, že samotná obranyschopnosť je argumentom. Nedá

sa povedať, že Washington je možné obrániť. Keby dnes bola nukleárna vojna, Washington stratíme.

NATO predstavuje celú štruktúru obrany a bezpečnosti, je to schopnosť konať spolu, schopnosť zastrašiť a odradiť. Chcem zdôrazniť, že dnes máme dočinenia s novým chápaním NATO ako euroatlantickým bezpečnostným systémom, v ktorom spolupracuje čoraz viac štátov - niektoré ako členovia, iné ako nečlenovia - na partnerskom základe. Vojské cvičenia sa konajú v rôznych krajinách, ktoré nie sú členmi NATO. Napríklad nedávno na Ukrajine a v Baltských štátoch. To prispieva k stabilite.

Teraz k ruským menšinám v Baltských štátoch - tie sú početné zvlášť v Litve a v Estónsku. V oboch prípadoch prebieha proces asimilovania. Obe krajiny splňajú prísne normy týkajúce sa oblasti menšinových práv, ktoré schválila i Rada Európy. Konkrétne, v Litve sa tamojší predstavitelia ruského spoločenstva považujú skôr za Litovských Rusov, než za Rusov. Osobne na tom nevidím nič destabilizujúce. Na druhej strane je veľmi dôležité, že Litva aj Estónsko rešpektujú práva tridsať až tridsaťpäťpercentnej menšiny. Toto je spôsob ako vybudovať stabilitu a trvalú demokraciu. Raz, keď budú členmi NATO - čo sa určite raz stane - budú tieto problémy menej citlivé. Všetci si pamätáme - a obzvlášť vy by ste si mali pamätať - problematickú otázku Sudetských Nemcov, čo bol menšinový problém a bol príčinou pre väčšiu medzinárodnú sťažnosť. Členstvo v NATO plus dobré zaobchádzanie s občanmi, ktorí sú etnicky a jazykovo Rusi, je základom stability v tejto oblasti. Myslím, že toto sa bude dosahovať krok za krokom.

Keby ste sa stretli s Rusmi z Petrohradu, z Talinu, či z Rigy, so Švédmi zo Štokholmu, s Lotyšmi, Poliakmi a Nemcami, zistili by ste, že regionálna spolupráca sa stáva skutočnosťou. Veľkým problémom tejto časti sveta nie sú Baltské republiky, ale Bielorusko, v ktorom sa podporuje diktatúra, a to veľmi brutálna diktatúra. Niekoľkí opoziční lídri boli zavraždení. Tie krajiny, ktoré majú významný vplyv v Bielorusku, by sa mohli pokúsiť posunúť ho smerom k demokracii, pretože je zdrojom nestability a nebezpečia, najmä jeho silnejúci nacionalizmus. Po určitom čase by z toho mohol vziť vážny a dlhodobý konflikt.

Spojené štáty európske

Čo sa týka Spojených štátov európskych, je to veľmi pekný názov, ale je to trochu ako Európska únia - je to tiež pekný názov. Európska únia nie je únia, je to byrokraticky integrovaný konglomerát, čo je veľmi dobré a dôležité. Je to lepšie ako nič, no nie je to únia. Spojené štáty európske je tiež pekný názov, ale zatiaľ tu neexistuje nijaká šanca, aby v blízkej budúcnosti vznikla skutočná únia, iba ak prijatím takého mena. Ale ak mám brať vážne tieto slová nemeckého ministra zahraničných vecí, Joschka Fischera, musela by tu existovať aktívna politická vôľa podporovaná širokými európskymi masami obyvateľstva, čo však v blízkej budúcnosti jednodu-

cho nie je pravdepodobné. Myslím, že pravdepodobnejší je skôr pomalý pohyb smerom k niečomu, čo by mohlo byť Európskou konfederáciou.

Podpis kritického vyhlásenia k dohode o predaji ruských zbraní do Iránu

Čo sa týka otázky predaja ruských zbraní do Iránu - toto stanovisko bolo publikované v Spojených štátoch skupinou republikánov, ako aj demokratov. Bolo to vyjadrenie ku skutočnosti, že táto dohoda bola podpísaná bez akéhokoľvek informovania Senátu. Dohodu podpísal viceprezident Al Gore a po ňom aj ruský premiér a týkala sa úpravy ruského exportu do Iránu. Je diskutabilné, do akej miery táto dohoda ruský obchod s Iránom obmedzuje či - naopak - uľahčuje. Túto debatu však vyostriala ďalšia skutočnosť, že táto tajná dohoda nebola predložená ani len senátnemu výboru pre zahraničné vzťahy, čo je normálny postup. Väčšinou sa takéto tajné dokumenty predkladajú len senátorom, pretože podľa nášho ústavného systému formálne zmluvy musia byť Senátom ratifikované. Vládne dohody - ako je to i v tomto prípade - súhlas druhej komory nepotrebujú, hoci by legislatíva mala byť s ich podstatou oboznámená. Otázkou je, či boli všetky formálne predpisy dodržané a či sa neporušil platný zákon. Znepokojujúci je fakt, že administratíva zašla tento raz príďaleko ohľadom zmluvy s Ruskou vládou, ktorá sa týkala otázok súvisiacich s našou politikou. Vláda USA je na rozdiel od Rusov viazaná americkou legislatívou, preto je otázne, či jej konanie v tomto prípade neprekročilo platný zákon. Administratíva tvrdí, že všetky podmienky splnila, no výbor Senátu namieta, že nebol s textom zmluvy oboznámený.

Vplyv ostatných kontinentov na budúcnosť planéty

Ostatné kontinenty nie sú také nebezpečné v tom zmysle, že na rozdiel od nich, katalytické konflikty v Eurázii môžu byť nesmierne ničivé. Faktom je, že na tomto kontinente sú ázijské nukleárne mocnosti (popri mocnostiach na americkom kontinente). Ostatné kontinenty sú objektom nepretržitých násilností, existuje tu veľmi veľa sociálnej nespravodlivosti, rasových neznášanlivosti či ľudských tragédií - tieto kalamity sú hrozivé vo svojich dôsledkoch pre ľudí, ktorých sa to týka, no nemajú taký eskalačný a katalyzačný potenciál ako konflikty v Eurázii. Zoberme si napríklad dôsledky nukleárnej vojny medzi Indiou a Pakistanom - už počas prvých dvoch - troch dní by tu bolo pravdepodobne 80 až 90 miliónov ľudí mŕtvych. Alebo vojna medzi Indiou a Čínou - tam by bolo oveľa viac obetí než v prvom prípade, možno i dvakrát toľko. Ak by sa Japonci dostali k nukleárnym zbraniam, stali by sa veľmi vyspelou nukleárnou mocnosťou. Ako príklad z minulosti môže slúžiť aj hrozba sovietsko-americkej vojny. Štyri roky som sa musel zaoberať touto potenciálnou hrozbou, mali sme výpočty strát na oboch stranách. A minimálne odhady sa pohybovali okolo 80 až 90 miliónov obetí. Keby sa to však vymklo z rúk, následok by bol minimálne 180 miliónov mŕtvych na ruskej strane a približne toľko aj na strane USA.

Hovoríme teda o približne 300 miliónoch obetí. Prípadná vojna medzi Indiou a Pakistanom - mám na mysli konvenčný typ vojny s nukleárnymi zbraňami - by mala vážne destabilizujúce účinky, pretože by do konfliktu zatiahla aj iné mocnosti.

Nakoniec je tu otázka niektorých mocností Stredného východu, ktoré disponujú nukleárnymi zbraňami. Izraelčania takými zbraňami disponujú - aké sú možné dôsledky? Izrael by mohol byť zničený s použitím približne štyroch nukleárných zbraní. Izraelčania však podľa odhadov vlastní asi 200 nukleárných zbraní. S týmto arzenálom by podľa odhadov mohli zabiť desiatky miliónov Arabov.

Eurázia je kontinent, na ktorom existujú najväčšie potenciálne riziká. Na ostatné kontinenty trpiace konfliktmi, nespravodlivosťou, neustálym násilím a sociálnou roztrieštenosťou majú v dôsledku ich problémov kvalitatívne iný dosah než konflikty v Eurázii.

SLOVENSKÁ
SPOLOČNOSŤ
PRE ZAHRANIČNÚ
POLITIKU
SFPA

Zbigniew Brzezinski

*poradca prezidenta USA pre národnú bezpečnosť,
v rokoch 1977 - 81*

Zahraníčná politika USA

*Za láskavej podpory
Veľvyslanectva Spojených štátov amerických
v Slovenskej republike*

Bratislava, 2. novembra 2000

Zbigniew Brzezinski